

7. Weltanschauliche Probleme der Bedürfnisentwicklung/M. Dobler, W.Kunzel, H.Mahnert, R.Wutke.— Dt.Zeitung Philos., 1974, № 1.

8. Дончев С. Личност и трудовая активность.— София, 1983.

9. А.Н.Маслов. Motivation and Personality.— NewYork, 1954.

Рибалка Л.В.,

Черкаський державний університет ім. Богдана Хмельницького

ДО ПИТАННЯ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ (теоретичний аспект)

Переосмислення теоретичних засад освіти, як закономірного відображення об'єктивних умов нашого соціального буття, назріло в Україні саме тепер, коли розбудова держави зумовила необхідність нових педагогічно-освітніх ідей, що мають стати основою становлення національного відродження, відтворення інтелектуального потенціалу народу, забезпечення пріоритетності людини, її всебічного розвитку. Досягнення цієї мети можливе лише за умов широкого застосування у навчально-виховному процесі нових педагогічних технологій, спрямованих на ефективне використання неповторних можливостей особистості та формування її індивідуально-творчих особливостей. Однією з умов вирішення цього є рішучий поворот від масового, валового навчання до індивідуалізації цього процесу.

У психолого-педагогічній літературі зустрічається багато понять, що характеризують індивідуалізацію. Адже, на тлі об'єктивних реалій суспільного буття, певних освітніх орієнтирів ідея індивідуального підходу до учнів у навчанні збагачувалась, наповнювалась новим змістом, зрештою розширилась до поняття «індивідуалізації навчання», яке набуло статусу цілісної системи дидактичних впливів, у якій провідною виявилась орієнтація індивідуального підходу до учнів у навчанні, збагачувалась, наповнювалась новим змістом, зрештою розширилась до поняття «індивідуалізації навчання», яке набуло статусу цілісної системи дидактичних впливів,

у якій провідною виявилась орієнтація індивідуального підходу на цілісну особистість учня і цілісну навчальну діяльність.

Учні по-різному трактують поняття «індивідуальний підхід». Одні наукові джерела відносять його до психолого-педагогічних принципів, згідно з якими індивідуальний підхід – це навчання учнів у групі за єдиною програмою, але з урахуванням їх індивідуально-психологічних особливостей. При цьому на перший план повинно ставитись завдання допомоги учням оволодіти базовим рівнем знань, вихід за межі якого завжди бажаний¹.

К.К. Платонов стверджує, що це тільки педагогічний принцип, «підхід до людини з урахуванням конкретних її індивідуальних особливостей та індивідуальності в цілому».

Є.С. Рабунський вважає індивідуальний підхід як принципом навчання так і виховання. Реалізація цього принципу передбачає часткову, тимчасову зміну найближчих задач та окремих сторін змісту навчально-виховної роботи, постійне варіювання її методів і організаційних форм з урахуванням загального і особливого в особистості кожного учня для забезпечення її всебічного розвитку. На його думку, індивідуальний підхід означає дієву увагу до кожного учня, його творчої індивідуальності в умовах класно-урочної системи навчання, передбачає розумне поєднання фронтальних, групових та індивідуальних занять для підвищення якості навчання і розвитку кожного школяра. Таку ж характеристику індивідуальному підходу дає і Ю.К. Бабанський.

Деякі автори ототожнюють поняття «індивідуальний підхід» та «диференційований підхід». В.П. Стрекозін вважає, що робота учителя з усім класом не виключає індивідуального підходу до дітей, що відрізняються за рівнем свого розвитку і підготовленості. Визначивши три напрямки цього підходу, автор підкреслює, що реалізація їх особливо-перспективна в процесі виконання учнями різних видів самостійних робіт, які можна диференціювати за двома основними ознаками:

1. За ступенем самостійних пізнавальних дій учнів;
2. За ступенем складності завдань і постановлених в них задач².

Таким чином, окрім поняття «індивідуальний підхід» ми зустрічаємо поняття «диференційований підхід».

Диференційований підхід у навчанні Є.С. Рабунський розглядає як дидактичне положення, що передбачає поділ класу на групи, наприклад за успішністю, інтересами і іншим. Автор вважає, що індивідуальний підхід означає дієву увагу до особистості кожного учня, а диференційований підхід – необхідною умовою успішної реалізації індивідуального підходу.

Найчастіше автори говорять, що в основі диференційованого підходу лежить врахування індивідуальних особливостей (психомоторні ознаки, навчальні можливості) учнів, коли вони групуються для окремого навчання (О.Ю. Кирилова, А.З. Макоєв, Є.І. Миклашов, І.Є. Унт).

Ми вважаємо визначення диференційованого підходу як дидактичного положення, спрямованого на поділ учнів на групи, недостатньо повним. Диференційований підхід доцільно розглядати як систему управління пізнавальною діяльністю з урахування індивідуальних особливостей учнів. Тому нам імponує висновок В.М. Володька, – диференційований підхід у навчанні – це особливий підхід учителя(викладача) до різних груп учнів (студентів) або до окремих учнів (студентів), що полягає в організації навчальної роботи з ними, різної за змістом, обсягом, складністю, методами і засобами³.

Таким чином, диференційований підхід дійсно є умовою реалізації індивідуального підходу до учнів, що є одним з основоположних принципів педагогіки. Саме дотримання цього принципу забезпечує процес індивідуалізації навчання.

Аналізуючи праці різних авторів, ми дійшли висновку, що термін «індивідуалізація навчання» має величезне розмаїття трактувань. Труднощі у визначенні суті цього поняття мають місце тому, що ряд авторів роблять свої висновки, займаючись вузькою проблемою і виходячи з результатів своїх досліджень; інші автори ототожнюють поняття «диференціація» та «індивідуалізація». Педагогічний словник дає таке визначення: «Індивідуалізація процесу навчання – це організація навчально-виховного процесу, при

якій вибір способів, прийомів, темпу навчання враховує індивідуальні відмінності учнів, рівень розвитку їхніх здібностей до навчання.»

Інга Унт вважає, що індивідуалізація – це здійснення принципу індивідуального підходу, врахування у процесі навчання індивідуальних особливостей учнів у всіх його формах і методах незалежно від того, які особливості і якою мірою вони враховують.

Інколи поняття диференціації автори співвідносять з одержанням освіти, а індивідуалізації – з навчанням школярів.

Можна зустріти визначення, де індивідуалізація навчання трактується як максимальне наближення процесу навчання до оптимальної моделі, коли кожен учень працює у придатному для нього темпі, манері, що відповідають його загальній підготовці, здібностям, обсягу оперативної пам'яті, рисам характеру та емоційному стану (В.А. Крутецький, М.В. Ляховицький, С.Ю. Ніколаєва). Але, на нашу думку, таке визначення більше відноситься до поняття «індивідуалізоване навчання», обґрунтування якого дав В.М.Володько. Індивідуалізоване навчання він розуміє як навчання за суто індивідуальними програмами, змістом, формами, засобами, темпом. Формами контролю і оцінювання тощо. Воно може втілюватись в межах і на основі індивідуалізації навчання як системи відносин і передбачає: 1) всебічні знання учня (студента), його здібності і можливості; 2) наявність відповідним чином підготовлених учителів (викладачів); 3) добре налагоджену і розвинуту матеріально-технічну базу. Індивідуалізоване навчання слід розглядати як стратегію в навчанні: від мінімальної модифікації в груповому навчанні до повного незалежного навчання⁴. Воно не знайшло ще широкого теоретичного і практичного втілення. Сьогодні ми можемо говорити лише про елементи індивідуалізованого навчання в процесі індивідуалізації навчання в умовах класно-урочної системи.

Цікаве визначення індивідуалізації навчання, що передбачає єдину для певного профілю навчання освітню орієнтацію, загальні для всіх учнів освітні цілі, до досягнення яких, однак, учні можуть іти різними, індивідуальними шляхами, — дала О.Б.Рибак. Провівши аналіз психолого-педаго-

гічної літератури з проблеми індивідуалізації навчання в англійській шкільній практиці, переважно дидактичних аспектів її розв'язання (А.Келлі, Л.Кохен, І.Роджерс), вона виділила та систематизувала основні тенденції реалізації індивідуалізації навчання:

- організація індивідуального режиму навчальної роботи;
- опрацювання навчального матеріалу в індивідуально-відмінному темпі;
- створення спеціальних дидактичних матеріалів для самостійної роботи школяра;
- можливість вибору альтернативних способів вивчення матеріалу;
- поєднання індивідуального режиму навчальної роботи з організацією рухомих за складом груп;
- модифікація взаємодії учителя та учнів у напрямку посилення самостійності, ініціативності, відповідальності учня.

Здійснюючи таким чином педагогічне керівництво, учитель створює орієнтовну основу дій, надає допомогу учням, дозує завдання, регулює кількість необхідного для їх виконання часу, знайомить з прийомами самостійної праці, самоконтролю, самооцінки. Від учня чекаємо особливих дій: постановку мети діяльності, з'ясування навчальних задач, знання і планування навчальних дій, аналіз одержаних результатів та оцінки їх діяльності. Така взаємодія вчителя та учнів сприяє розвитку «суб'єкт-суб'єктних» відносин. Ці нові відносини мають стати тією основою, що забезпечить перехід від авторитарної до особистісно орієнтованої освіти та дасть змогу розв'язати багато суперечностей процесу навчання. Проведення досліджень та узагальнення досвіду інших переконує нас, що запровадження «суб'єкт-суб'єктних» відносин стане результатом широкої індивідуалізації навчання.

Отже, короткий аналіз теоретичних аспектів проблеми індивідуалізації навчання свідчить про те, що відбувається процес теоретичного переосмислення, а головне, практичного втілення індивідуалізації в загально-освітній процес.

Література

1. Бабанський Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: Методические основы. -М.: Педагогика, 1982.— 192с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник.— К.: Либідь, 1997.— 376с.
3. Крутецкий В.А. Психология. -М.: Просвещение, 1986.— 335с.
4. Рабунский Е.С. Индивидуальный подход в процессе обучения школьников. -М.: Просвещение, 1975.— 184с.
5. Рыбак О.Б. Индивидуализация навчання в середній школі Англії: Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01.— К., 1994.— 156с.
6. Унт И.Э. Индивидуализация и дифференциация обучения. -М.: Педагогика, 1990.— 192с.

Аннотація

Статья дает краткий анализ теоретических аспектов проблемы индивидуализации обучения, которая вступает в новую фазу переосмысления и практического воплощения в общеобразовательный процесс.

Примітки

- 1 Ляховицький М.В., Ніколаєва С.Ю. Індивідуалізація навчання іноземної мови в школі. К.: Рад. школа, 1978.— С.6.
- 2 Стрекозин В.П. Организация процесса обучения в школе. — М.: Просвещение, 1968.— С.150.
- 3 Володько В.М. Індивідуалізація й диференціація навчання: понятійно-категорійний аналіз//Педагогіка і психологія.— 1997.— С.15-16.
- 4 Володько В.М. Індивідуалізація і диференціація навчання: понятійно-категорійний аналіз. // Педагогіка і психологія.— 1997.— №1.с.14